

A csíkszentgyörgyi Nagyboldogasszony-kápolna

(Kivonat)

A dolgozat a Csíki-medence egy olyan kápolnáját kívánja bemutatni, amelyről kevés szakirodalom létezik, és amelyet elhelyezése miatt csak kevesen ismernek. A Csíkszentgyörgy melletti dombtetőre épült kápolnát a falu szülőtte, ILLYÉS András, Erdély római katolikus püspöke (1696-1712) emeltette. Csak a halála utáni évben, vagyis 1713-ban készül el. Az építéshez és az építtetőhöz, akárcsak a többi csíki kápolna esetében, legenda fűződik. A közepes méretű kápolnát későgótikus stílusban faragott, egyszerű kő ajtó-és ablakkeretek díszítik. Évente egyszer, augusztus 15-én, védőszentjének napján, népes búcsú színhelye.

A falutól távolabb eső helyre, nehezebben megközelíthető dombtetőre vagy a hegycsúcsra épített kápolna nem volt ritkaság a Csíki-medencében. A katolikus hitét híven őrző nép szerint, ezek nem az ember kényelmére, hanem Isten dicsőségére készültek.

Van köztük fogadalmi kápolna, és van „speciális patronációt” képviselő szentek tiszteletére emelt kápolna is. Legnagyobb részük 18. századi, és keletkezésük bizonyosan összefügg az ellenreformáció mozgalmával, amikor kápolnák, útminti kereszték és áhitati helyek létesítésével törekedett a katolikus egyház a néphit tudatos táplálására, ápolására.¹

A 18. század elején épült Csíkszentgyörgy község Jenőfalva nevű tizesétől keletre

1,5 km távolságra, 934 m tengerszint feletti magasságban a Nagyboldogasszony tiszteletére szentelt kápolna is, amely a római katolikus plébánia tulajdonát képezi.

A dombot, amelynek tetején található, Óriásnak nevezték régen... Ez, a legenda szerint nevét onnan kapta, hogy rajta régen egy óriás lakott, aki magának ott várat is épített.² A vár nyomát azonban már ORBÁN Balázs sem találta meg a dombon.

A falu központjából, a községháza mellett van a letérő ösvény, amely a Fiság-patakon áthaladva kivezet a kápolnához. Meredek, esővíz mosta barázdákkal teli ösvényen jutunk a tetőre, ahol a kápolna fenyőgyűrű közepén alig észrevehető helyen áll. A fenyőfákon kívül, betonsasokra erősített deszkakerítés övezi, amelynek bejárata egy székelykaput utánzó galambbúgos fedett kapu, egy nyílóval. A kapu egyetlen felirata az 1969-es évszám.

A kápolna nyugati bejárata fölött egy 75x45 cm-es kőtábla van befalazva, rajta a következő felirat: IN H[ONO]REM B[EA]TAE M[A]R[I]AE VI[R]G[I]N[I]S / AS[SUM]PTAE EX RM[?] SVMTIB[V]S H[ONEST]I AC / R[EVERENDISSI]MI D. ANDREAE ILLYES EPI[SCOPI] Tr[ANSILVANIAE] / IND[US]-TR[I]A G[ENEROSI] D[OMINI] GEORGY BORS / V[ICE] IVD[ICIS] REGY A[NNO] D[OMINI] 1713 D[I]EB[U]S / IUNII³.

A kápolnát tehát ILLYÉS András, erdélyi püspök építtette, aki 1637-ben született Csíkszentgyörgyön.⁴

A gyermekkorához fűződő legenda szerint⁵, azon a helyen, ahová a kápolnát emeltette, egyszer állatokat őrizvén, elszenderedett. Amikor felébredt, ijedten vette észre, hogy előtte egy medve áll. Védekezésül egyetlen fegyverét, a pásztorbotját emelte maga elé, mire nagy meglepetésére a medve otthagya őt a gondjaira bízott nyájjal, és békésen távozott. A csodás eseményt isteni gondviselésnek tulajdonító gyermek ekkor határozta el, hogy addig tanul, míg pap lesz belőle. 1663-ban megszerezzi a bölcsészeti doktor címet, utána pedig Rómában folytatja teológiai tanulmányait. 1696-ban választják meg Erdély

püspökévé.⁶ Kolozsvárra érkezik meg, innen Gyulafehérvárra megy, majd Alvincre költözik. 1697. július 4-én státus-gyűlést tart Csíksomlyón.⁷

ENDES Miklós szerint:⁸ a szentgyörgyi anyakönyvbe⁹ a következő van beírva: „Illyés András püspök 1703 október havában mindenét Alvincen hátrahagyván a Fehérvárra betörő RÁKÓCZI-hívek elől november 4-én a szentgyörgyi plébániába szaladt, hol 1704 augusztus 2-ig maradt...”

A csíkszentgyörgyi plébánia jötevői között tartják számon¹⁰. Kegytárgyakat, pénzt és könyveket adományozott a plébániának¹¹. Ezek mellett felépítteti az Óriás-hegyen, ahol a legenda szerint csodásan megmenekült, a Mária mennybemenetelének (népiesen Nagyboldogasszonynak) szentelt kápolnát.

ILLYÉS András 1712-ben hunyt el Nagyszombatban¹².

Az 1713-ban befejezett kápolna berendezése, ORBÁN Balázs szerint¹³ ISTVÁNFÍI Márton esperes adománya¹⁴.

Erről a berendezésről semmi feljegyzés nincs, valószínű, hogy nem azonos az 1895-ös leltárban szereplővel¹⁵, ami a következőket tartalmazza:

„1. A kápolna kőből van építve, zsendellyel fődve, deszka kerítéssel körülvéve

2. Oltára a nagy B. asszony tiszteletére (ocska)

3. 2 drb. kisharang. Fölszerelése

1. Gyertyatartó 4 drb. Oltártakaró 1 drb.

2. Faliképek. ócskák. antependium 1 drb.

3. 12 drb. pad, 1 drb. láda, 1 drb. fiokos

asztal

4. Csengetyű 1 drb. szószék takaróval

Tőke pénze

1–4 drb. kötelezvényben

1–külső telke 2 596 Rénes forint ”

A feljegyzések szerint az 1719-es pestisjárványban elhunytak egyrészt e kápolnához temették el.¹⁶ Sírkövek vagy sírhantok nyomát a kápolna körül nem találtam. Egyetlen síremlék a lebetonozott padlóba foglalt, kőből faragott sírlap. A 193x88 cm-es kőlap közepén egy kehely

nyoma látható, körfelirata olvashatatlanra kopott, így, azt hogy kinek faragták, csak feltételezni tudjuk. A csíkszentgyörgyi anyakönyv bejegyzései alapján az 1719. május 28-án elhunyt CSEDŐ István egyházmegyei prókátoré lehet,¹⁷ vagy valószínűbbnek tartom, hogy Mártonfi Istváné, aki szerintünk a kápolna berendezését adományozta, és aki 1718-ban Kászonból Csíkszentgyörgyre költözik, ahol 1719-ben a pestisjárvány áldozata lesz.¹⁸

A kápolna sorsa ezután, több mint 250 éven keresztül, számunkra ismeretlen.

Az 1948-tól vezetett Domus Historia-ból az 1968-as javítás¹⁹ előtti állapotáról szerezhetünk tudomást. A kápolnából és a kápolna körül szinte minden faanyagot elhordtak a falu szélére telepedett cigányok. Hiányzik az 1895-ös leltárban szereplő deszkakerítés, hiányzik a nyugati bejárat előtti tornác is. Az új deszkakerítés a Jenőfalva nevű tízes lakóinak önkéntes munkájával készült el. A kápolnát újra zsendelyezik, 8000 darab zsendelyt használva fel e célra. Az elrepedt kisharangot újraöntetik, és 24 évi szünet után újra kezdi tartani a kápolnánál az augusztus 15-i Nagyboldogasszony-napi búcsúkat.²⁰

„A kápolna padlózatát cementtel leöntöttük, a mennyezetét új deszkával pótoltuk, olajfestékkel lefestettük, új oltárt, padokat, ajtó-ablak tokozatokot, szószéket, tornácot készítettünk. A kápolna javítás alapjául szolgált az a 2 000 lej is, amelyet a csíkszentgyörgyi cigányok kellett fizessenek kártérítés címen, akiket a kápolna faanyag lopásánál tetten értünk 1967 karácsonyán.

Ácsok voltak ANDRÁS György, GYÖRGY István, és NYIRŐ József ”.²¹

A kápolna, külső méreteit tekintve, egy 6,5 méter széles, 9,7 méter hosszú és 3,3 méter magas, egytermes kőépítmény, amelynek szentélye a nyolcszög három oldalával záródik, sarkai viszont igen lekerekítettek.

Nyugati bejárata előtt a csíkszentgyörgyi falusi házak „ereszaljára” emlékeztető tornác található. A tetőnek a tornác fölé kinyúló részét egyszerű 12x12 cm-es fenyőfaoszlopok támasztják alá. A fából készült tornácot 1968-ban építik, ekkor betonozzák le a padlóját is. A kápolna nyu-

gati bejárata elé fából készült, elmozdítható szőszéket állítottak. Augusztus 15-én, a kápolna búcsújának napján az udvarra sereglő nagyszámú hallgatóságnak erről prédikál a pap. Ugyancsak a nyugati bejárat fölé van falazva az a latin szöveggű kőtábla, amelyet a dolgozat elején már ismertettünk. A nyugati homlokzaton található egy 24x29 cm-es, felső felén lekerekített nyílás is, amelynek tengelye úgy töri át a falat, hogy ha azt képzeletben meghosszabbítjuk, a szentély keleti falának közepét metszi.

A kápolnának két bejárata és két ablaknyílása van.

A nyugati és déli bejárat ajtókeretei azonosak. A kőből faragott, szemöldökgyámos, szedett élű ajtókeretek későgót stílust utánoznak, és nagyfokú hasonlóságot mutatnak a csíksomlyói ferences kolostorban megőrzött későgótikus stílusú ajtókerettel. A hajó és a szentély déli falain található ablaknyílások is azonosak. Kicsi méretük ellenére ezek is későgótikus stílusú mérműves ablakkeretek utánzásai. Akárcsak az ajtók, ezek is szedett élű kőfaragványok, felső, csücsűs részükhöz szív alakú díszítéssel.

A falakat egy alig szélesebb alapfalra emelték, amelynek magassága a talaj szintjétől átlag 25 cm.

Fedele, akárcsak a csíki székely házaké, kontyotű, szerkezetét tekintve pedig egyszerű, szarufából és kötőgerendából álló szerkezet, amit Csíkban sátozottnek neveznek.

A tetőgerinc nyugati végében kis harang található, ágasfából készült haranglábacskára erősítve, amelynek köralakú tetejét szintén zsindeley fedi.

A kápolna belseje is egyszerű. Az 1968-ban lebontozott padló közepén található az olvashatalan körfeliratú sírlap. A sokoldalú szentély fala belül szinte gömbölyűre kerekített. A déli oldalon, alacsonyan, a padló szintjétől körülbelül 70 cm-re, a hajó és a szentély határvonalán egy 25x25 cm-es négyszög alakú üreg található a falban, amely valószínű gótikus mintára szentégtartónak készült.

A síklapú mennyezetet a tetőgerendára szegzett deszka alkotja. A tetőtérbe a mennyeze-

ten hagyott 70x70 cm-es kifedhető nyíláson keresztül juthatunk.

A belső falak meszelése is egyszerű. 1,10 méter magasságig egyszínű drappra, a többi részen egyszínű fehérre festett.

Az 1968-ban készült, de barokk stílust utánozó oltár téglából rakott 135x95 cm-es oltárasztalra van helyezve.

A szentély északi falán rosszul konzervált szentkép található egyszerű keretben, amely a Szűzanyát királynőként ábrázolja, karján a kis Jézussal és angyaloktól körülveve. Talán ez az 1895-ös leltárban szereplő oltár képe.

A padok is egyszerűek, támla nélküli ácsolt padok.

Jegyzet

1. VARGA Zsuzsanna : Szakrális emlékek. Kérdőívek és gyűjtési útmutatók 8., Budapest, 1973.5.
2. ORBÁN Balázs: A Székelyföld leírása. II.k. Budapest, 1868. 39. (tovább ORBÁN Balázs)
3. A latin szöveg jelentése a következő: Szűz Mária mennybementelének tiszteletére emelte ILL.YÉS András erdélyi püspök, BORS György királybírósa alatt 1713 június havában. A szöveg feloldása és fordítása MUCKENHAUPT Erzsébet munkája.
4. SZINNYEI József: Magyar írók élete és munkái. V.k. Budapest, 1897.48. (tovább SZINNYEI József)
5. ORBÁN BALÁZS 39. és a csíkszentgyörgyi Domus Historia 1948-tól. 2. A régi Domus Historia-ja a templomnak a bejegyzés szerint elvesztett.
6. SZINNYEI József. 48.
7. ENDES Miklós: Csík-, Gyergyó-. Kászon-székék (Csík-megye) földjének és népének története 1918-ig. Kolozsvár, 1938. Reprint Budapest, 1994.337. (tovább ENDES Miklós)
A gyűlés jegyzőkönyvének latin nyelvű szövege megtalálható a csíkszentgyörgyi anyakönyvben. Csíkszeredai Állami Levéltár. (tovább CsÁL.v) 47/111 jelzet.
8. ENDES Miklós. 348.
9. A csíkszentgyörgyi anyakönyvet végigolvasva ilyen bejegyzést nem találtam. Valószínűleg tartom, hogy a csíkszentmártoni anyakönyvről lehet szó vagy pedig a régi, a háborúban elveszett Domus Historia-ról
10. ENDES Miklós. 145-146.
11. Csíkszentgyörgyi plébániának adományozott könyv „Ilyés András: Megróvidítettelt ige az az vasárnapi predikációknak könyve. Bécs, 1696. I-II.k. L.sz. 33.,485. A címlapon a következő bejegyzés található: Ecclesiae Csík Szent Györgyiensis per Authorem Indigenam Donatus Anno Domini 1696.
12. SZINNYEI József. 48.
13. ORBÁN Balázs. 39.
14. Mivel ilyen nevű esperesre ez időben nem bukkantam, valószínűleg tartom, hogy MÁRTONFFI Istvánról van szó, aki 1692-1702 között a csíkszentgyörgyi plébánia főesperese volt. Csíkszentgyörgyi anyakönyvek 1684-1784 között a CsÁL.v-ban 47/111 jelzet.
15. A leltár a csíkszentgyörgyi plébánia levéltárában található

16. ORBÁN Balázs. 39. és a csíkszentgyörgyi anyakönyv bejegyzései a CsÁL.v 47/111.

17. Csíkszentgyörgyi anyakönyv 1684-1784 között a CsÁL.v 47/111.211. bejegyzése: „1719 Die 28 Ma' ob't Stephanus Csedö Procurator Ecclesie sepultus ad Capellam Assumptæ B.V.M.

18. VESZÉLY Károly: Erdélyi egyháztörténelmi adatok, I.k. Kolozsvár, 1860. 371.és ENDES Miklós. 335.

19. A javítás kezdeményezője MADARÁSZ Ferenc csíkszentgyörgyi eszperes volt, aki 1965-1973 között szolgált a csíkszentgyörgyi plébánián. Domus Historia. 1.

20. Domus Historia. 10.

21. Uo. 11.

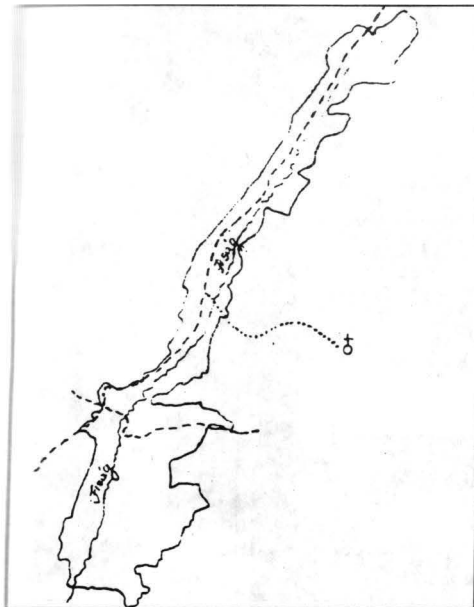
Capela Sfânta Maria Mare (Înălțarea Maicii Domnului) din Ciucsângeorgiu, j. Harghita (Rezumat)

Lucrarea de față dorește să prezinte o capelă din Bazinul Ciucului, despre care literatura de specialitate scrie puțin, și care, datorită locului de amplasare, este cunoscută mai puțin. Capela se găsește pe vârful unui deal în apropierea comunei Ciucsângeorgiu și este ctitoria episcopului romano-catolic al Transilvaniei (1696-1712) Andrei ILLYÉS, fiu al acestei comune. Construcția este terminată în 1713, la un an după moartea ctitorului său. Ca și în cazul celorlalte capele din Ciuc, construirea acesteia este legată de o legendă. Capela de mărime mijlocie are ancadramente de uși și ferestre simple, cioplite din piatră în stil gotic târziu. Odată pe an, la 15 august, de ziua hramului locul se populează cu enoriașii din zonă.

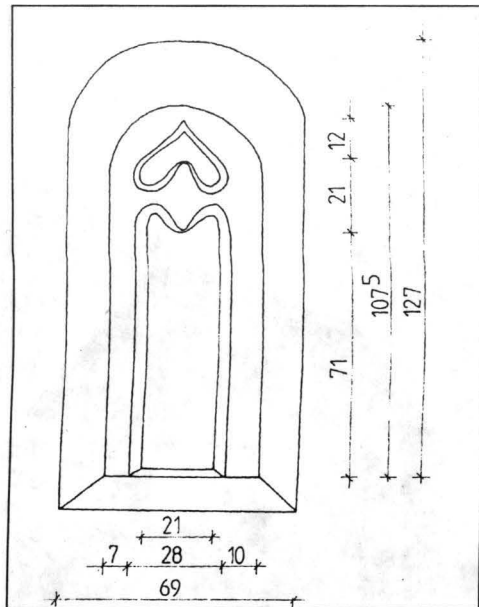
The Chapel of Blessed Mary in Csíkszentgyörgy (Ciucsângeorgiu, Harghita County) (Abstract)

The present work aims at presenting a chapel situated in the Csík Basin, which is very rarely mentioned in the special literature and which, owing to its location is known only by a few people. The chapel is situated on the top of a hill near Csíkszentgyörgy village and the Roman-

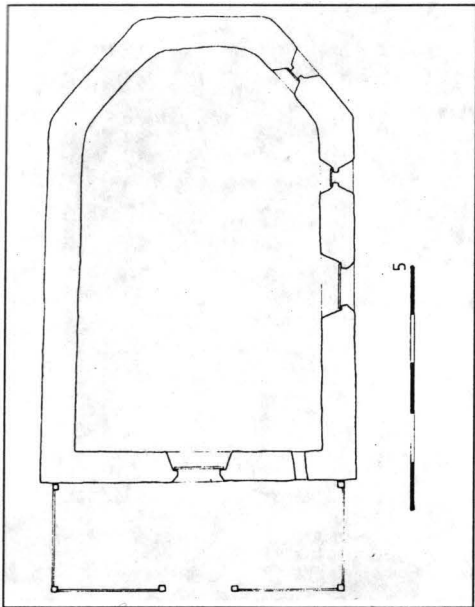
Catholic Bishop of Transylvania, András ILLYÉS (1696-1712) had it built. The construction of the chapel was completed in 1713, a year after its founder's death. Similar to other chapels in Csík, there is a legend connected to its founder and the construction. The medium-sized chapel is decorated by simple, carved window and door frames in late Gothic style. Once a year, on the 15th August, on its saint patron's day, the place is crowded by pilgrims.

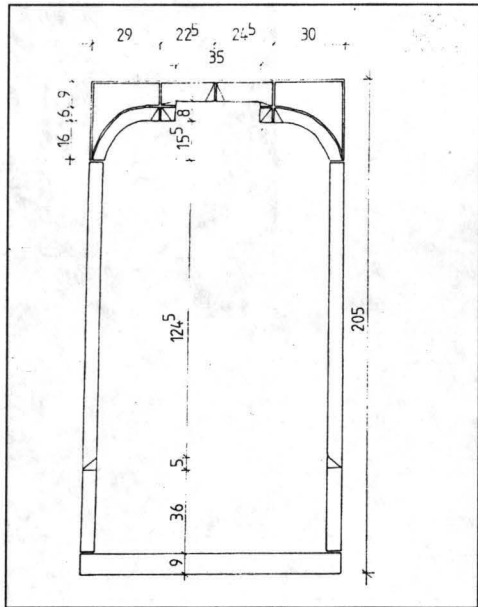
1. ábra Csíkszentgyörgy térképészvázlata a Nagyboldogasszony-kápolnával és a hozzá vezető ösvénnyel

3. ábra Ablakkeret

2. ábra A Nagyboldogasszony-kápolna alaprajza

4. ábra A nyugati bejárat ajtókerete

5. ábra A Nagyboldogasszony-kápolna 1965-ben.
Reprodukció a Domus Historiában található fotóról

7. ábra Nagyboldogasszony-kápolna, ablakkeret

6. ábra Nagyboldogasszony-kápolna,
nyugati homlokzat

8. ábra Nagyboldogasszony-kápolna, déli bejárat
(NAGY István felvételei)

KERESZTYENI

Jofságoscfelekedeteknek, és Tekél-
letességnek.

GYAKORLATOS- S A G A,

MELY TISZTELENDŐ

RODERIK ALFONS

Spanyol Pap, JESUITA által, Spanyol nyelv-
ven megirattatott: annakutánna mások által kü-
lömbféle nyelvekre fordittatott.

VEGEZETRE

Olafzból, és Deákból szorgalmatossan megmagya-
ráztatott.

ILLYES ANDRAS,

Erdélyi Püspök által.

MASODIK RESZE.

Némely Jofságoscfelekedeteknek Gyakor-
latofságáról, mellyek tartozandók mind azokhoz,
kik vallást tésznek ISTENNEK szolgálni.

NAGTSZOMBATBAN, Nyomtattatott az *Academiai Bizottsággal*,
Hörmann János által, 1701. Esztendőben.